

si ti pridigoval, lepo in dostojno. Takrat so morda dekleta še predle in šivale, takrat so še kuhale in prale; a zdaj se učé fizike in kemije, algebre in anatomije. Kako mogó neki naše zdanje krasotice še zarudeti! Anatomija, pravijo, nas sèznani z lastnim telesom, in to je koristno, kajti le oni vé ceniti svoje telo, kdor ga pozná. — Prav imajo, kaj ne? Jaz bi tudi tako dejal. Anatomija je potrebna, in kje bi bilo dan danes zdravništvo brez nje! Zdravnikom, učenjakom in drugim je ona neogibno potrebna; ali ženska mora zarudeti, ako pregleduje in presoja na skeletu, koliko kosti ima človeško telo. To pač ni pripravno, da pospešuje morálo mej ženskim spolom. In gorjé, ako propade popolnem morála pri ženskih!

Tako, oče Abraham, je dan danes. Pač ne tirja nikdo od naših krasotic, da se pogreznejo takoj v tlá, ako jih le pogleda kako drugo obličje, ali da padejo v omotico, kakor je ona nekdanja komtesa, ob koje obleko se je zadel neki vitez. Ne, to je zopet preveč. Ali to tirjamo, naj se malo manj učé anatomije in še marsikaj družega.

Dalje znajo dan danes nekatere ženske, ki sploh veljajo kot solidne, užé tako nespodobno besedovati, da prisilijo celó marsikateremu ne ravno nedolžnemu možaku rudečico v lice. — In mnogo jih je, ki jo celó občudujó, ter si belijo glavo, od kod se je neki naučila vsega tega.

Žalostna prikazen je dan danes tudi ta, da ženske z isto slastjo, isto pozornostjo ogledujó nesramne podobe, kakor jih ogleduje še tako nesramen možki. Lehko je umeti da to ne pospešuje sramožljivosti in morále.

Potem pridejo razni plesi, pri katerih je navada, da so na njih dame preveč razgolene. Ves svet jih mora popolnem videti in občudovati! In zberó se na tacih plesih tudi blazirani gizdalini, ki občudujó tiho in glasno krasne forme naših krasotic. Ali ne mislite, da je mordá katere sram, ako sliši hvaliti svojo lepoto! Ne, nasprotno. Nje ljubeznjiv nasmeh pohvali in se zahvali nesramnemu hvalilcu, ter ga spodbudi še k daljnemu hvalizanju.

Vender ne smemo misliti, da so na tacih plesih kake dame dvolične vrednosti. Ne, dame iz najboljših hiš, omožene in neomožene, so na tacih plesih; kajti druge so navadno izobčene. Občudovati se morajo le njih ljubeznjivi soprogi, ki z lehkim srcem pripeljó svoje ljubeznjive soproge in hčere na take plese, ter jih potem vso noč prepustí galantnim plesalcem.

Knjiga Slovénka

v

dobah XVI. XVII veka.

Predgovorček dežele Štajarske, Koroške in Kranjske slavnih velikašev sinovom, vsej viteškega stanu plemeniti mladini.

Naj zdaj še o tej svoji mali knjižici nekoliko spregovorim. Da torej tudi jaz na svojem mestu k povzdigi Slovenskega jezika nekaj pripomorem, ponudila se mi je takole priložnost. Ko so se namreč izmed veljakov Štajarske, Koroške in Kranjske bogoslovci in drugi izvoljeni možje lansko leto posvetovali o prestavi in izdavi Kranjskega sv. Pisma, ter so mej drugimi rečmi določevali o neki gotovi, poslej veljavni Latinsko-Kranjski pismenosti (de literatura Latino Carniolana) in sem tudi jaz po ukazu Kranjskih veljakov, mojih milostnih gospodov, prištet bil tistim možem; ne bom prikrival, da tedaj dana mi je bila ta naloga, da naj o pravopisji (de Orthographia) latinsko-kranjskem nekatere svoje opazke, ktere sem jim tedaj razlagal in jih niso zavrgli, v pravem redu spišem, da bi po njih vzgledu poslej pravilnejše in bolj utrjeno z latinskim znakom

(kedar je namreč raba one stare pismenosti, Cirilske in Glagoliške, v ljubi naši Kranjski malo da ne propala — latino caractere, quandoquidem iam usus illius antiquae literaturae, Cyrilicae et Glagoliticae, in Carniola nostra fere intercidisset) se spisovalo Kranjcev in tem najbližnje in sorodno po vsej Krajski, ter po Štajarske in Koroške večem delu obično narečje. Podal sem se tem možem, kateri so i pobožno i častno reč svetovali pa me večkrat tudi prosili, ter sem se poprijel te stvari. Ali ko to edino storiti nameravam, tira me duh moj čez namero dalje: hotel sem s taisto marljivostjo o ostalih delih slovnice, po pravilih posnetih iz občne rabe najboljšega govorjenja ter v neko gotovo osnovo zbranih vse to kot Slovnico Kranjsko (Grammaticam Carniolanam) sestaviti v tej svoji mali knjižici. Ker se ta reč ni brez premislika tudi ne po lastni glavi, ampak v imenu in po vzajemnem sovétu izvoljenih mož, kakor sem rekel, pričela, kdo bi me zato moral grajati, še veliko manj dolžiti častilakomnosti, dokler sem prevzel stvar na videz majhno pa brez lastnega dobička, ter samo želeč da pospešim in pojasnim domači jezik. Zdelo se bode nekterim stvar sicer kaj lahka in ne velike duhovitosti. Tistim jaz rad pripustim, da take svoje misli gojijo dotlej, da tudi sami ali v tem ali v drugem še ne vzobraženem jeziku i poskusijo i spravijo na dan kaj bolj dovršenega. Zahteva se pač tudi v tem poskusu vsaj nekaka spretnost in razsodnost nikakor napačna. Vravnal sem pa vse delo po navadnih pravilih latinske pismenosti tako da tudi najbolj običnih vzgledov nisem izpustil, temuč da sem ravno tiste, ktere je Filip Melancton, mož da mu ga ni para, pobožnega spominja, učitelj moj, po katerem se čem vedno ravnati, rabil v svojih slovnica, porabil tudi jaz. To pa zato, da se iz vže navadnih in popolnoma znanih ter posebno podučljivih vzgledov neznanega razum bolj posvétí. In v tej reči sem, vzlasti v skladnji, bil vsaj tolmač: vmes vendar nisem vnemar pustil ničesar, marveč sem se edino trudil, da v omenjenih izrazih vsegdar skazem skladnje i soglasje i vladje. Nikdar pa nisem zamočal, kje se kranjski jezik razločuje od latinskega. Torej se zadržno nadejam, da bode vsak bolj pameten (če bode le bolj marljivo preiskal stvar) rad pripoznal, da sem jaz nekoliko pripomogel v ta namen, da se Kranjski jezik pravejše govori in piše. Do vas pa blagorodni mladenči, to je do slavni veljakov Štajarske, Koroške in Kranjske, ter vsega viteškega reda sinov se obračam, vam pravim pa vašim ljudem poklanjam to svoje delce. Tudi vam to darilce ne bode v nečast: kajti i novo je i bode služilo v pojasnjevanje jezika Slavenskega (kterega z mnogimi rodovi in kraljestvi mi vzajemno imamo, kakor veste, ter ste mogli prav lahko spoznati iz mojega dosedanjega resničnega dopovedovanja). Potem ker Bulla Aurea voliteljev sinovom dolžnost učiti se Slavenskega jezika naklada, bodite si vi tudi svésti, da vam bode to na posebno čast, ako ga poveličate, svojim ljudem pa, kterim bote po dednem nasledstvu postali zvesti pastirji, boste v tej reči dali spodbudo, da si poslej v tem prizadevajo, kolikor mogoče olikano pa pravilno pisati ter spise Slavenske same prebirati in da ne pustijo v nemar priložnosti, ktera se jim po božji naredbi ponuja v Slavenskem vže na svetlobo danem sv. Pismu. A da tudi vaši priprosti ljudje naučivši se v kratkem času abecede Slavenske (Elementis Slavicis) napredovali bodo toliko, da bodo v stanu hitreje sveto Pismo v svojem jeziku i brati i lahko umevati. Ker sem edino to stvar imel pred očmi ter prevzel ta kakoršen koli trud, da namreč to, kar sem vže omenil, dosežem tudi pri priprostih ljudeh: zatorej vi slavni in blagorodni mladenči, prihodnosti najboljši del in najboljša nada za Bogom, nikakor ne dopustite, da se po vas pogreša, da naš jezik ne hvali še Gospoda. Nasledvajte, pri živem Bogu vas prosim, vse hvale vredne stopinje svojih očetov in sprednikov, kterim nič bolj in prej nikdar ni bilo v čisljih mimo tega, da vnema za pobožnost in lepe umetnosti, očinska čast in slava, pridobljena s krepostjo in krvijo vaših sprednikov pri vas dragem zarodu ostane neoskrunjena. Da se ta tako

krasna zapuščina, dejte, prosim, pri vas z enako hvalo pa vsem na korist tudi ohrani. Pot pa in način, po katerih se to zgoditi mora i more, imate pred očmi, to je svojih starišev žive vzgled. To da imejte v mislih, to da imejte vedno na jeziku, edino to da delajte, vas vse prosim in zaklinjam. Potem dasi, kakor sem rekel, svojih starišev in na vašem domu nastale sprelepe izgled: vendar ne škodi, ako tudi sosedov svojih izvrstna djanja si obrnete v prid. Le postavite si v posnemanje kakor preblage vse sploh, tako nikdar dosti prehvaljena in slavna dva viteza, Frančiška grofa Turnskega, Svobodnega, pri sv. Križu Barona itd. Gospoda v Lipnici in Deutschenbrodu itd. potem tudi Sigismunda pl. Herbersteina, Svobodnika v Najdperg i Guetenhag itd. Barona blagega spominja. Izmed nju le-ta kakor je z mlada gojil in posebno ljubil pečanje z vednostmi, tako jih je do najzadnjega veselega konca svojega življenja nadaljeval ter vedno kaj visoko čislal. Mej tem je pa na dvoru naših premilostnih knezov, Avstrijskih nadvojvodov, pod katerih preljubu in predobro vlado je nam živeti, opravljal najviše službe. Ni pa koristil samo domá, temuč tudi podavši se na dolga in težavna, v daljne in ptuje dežele in kraje, ne le enkrat in to na dolgotrajna potvanja ter je kot besednik in poslanik Maksimilijana I., Ferdinanda I., potem tudi Maksimilijana II., svetega spominja Rimskih cesarjev, v Italiji, v Franciji, Angliji in Turčiji, v Poloniji, v Možoviji pa tudi v Germaniji, izvrševal najvažnejše in za ves krščanski svet jako vspešne reči z največjo hvalo in popolnoma v smislu omenjenih cesarjev. Torej je sebi in svojim pa tudi vsej očetnjavi zaslužil vekovito hvalo in si je tudi po spisanih spomenikih pridobil neumrljivo ime. Prešnji vitez grof Frančišek pa je z enako slavo, na dvorih in vladah naših nadvojvodov Avstrijskih opravlja največe časti in dostojnosti, tako živel in oskrboval največe službe, da človek dvomi, kateri izmed teh vitezov (ko bi o tekmovanji nastal prepir) je več storil. V tem pa sta si prizadevala oba, da sta velikodušno vse visoke njima izročene službe zvrševala tako, da se to z večo zvestobo i spretnostjo zgoditi ne more. Pri vsem tem pa nista opustila kar se da vrlo braniti zaslužene časti svoje domovine. Ker sta tudi v tem oziru zapustila jako mnogo dokazov, tedaj tudi to nikakor nizko ni ceniti. Da kedar pride na svetlo ona pisana listina (diploma), naj se imenuje svoboščina ali predpravica (immunitas seu privilegium), izšla od Aleksandra, onega velikega Macedonskega kralja, po kateri se Slavenom (Slavis) za izvrstno službo, po kateri so mu pripomogli k gospodstvu malo da ne vsega sveta, daje pravica polastiti se najpremožnejših krajev Evrope na jugu in na severju: nista nehala ta dva viteza in blaga zavetnika slave očinske pridno preiskovati stvari, dokler je slednjič v samostanu Pražskem stvar poprej dvomljiva, s črkami nevarljivimi (literis non fallentibus) ondi tako, kakor je bila najdena, vsem postala javna ter se dala v tisek: tako sta ta velikodušna moža vam lahko tudi v zgled, da se vsak za se pa tekmovaje poganja zato, s čimur je pobožnost, naukoljubivost, tako tudi dedna slava vaših sprednikov prišla do naslednikov, tudi po vašem vzgledu bolj prijetna. Vsem tem pa in vsakemu posebej voščim iz srca vesel pričetek tega novega leta, ne manj vesel napredek, zvršetek pa najveselejši poleg in zarad Emanuela našega Jezusa Kristusa ter preponižno se priporočevaje

Vaši Svetlosti

vdani

Adam Bohorič.)*

Dano v Vitebergi na Saksonschem vprav I. Jan. 1. 1584.

*) Pisatelj je bil protestant, in v tem smislu je presojevati pričujoči predgovor, poslovenjen prvi-krat malo da ne po besedi, v nekterih oblikah celó po virniku latinskem. Dvojljivo je, kar pripoveduje „de ecclesia Christi, de coetu aliquo — omnibus temporibus“; vzlasti pa: „mundus est satanas; intellectus in rebus divinis obtuse caecus factus; voluntas humana perpetuo sese opponit voluntati Dei; cor ipsum flagrat odio Dei itd.“, kar ni katoliško. Kar pa je pisal o jeziku in o jezicih, o Slovencih pa Slovanih, o prostakih pa plemenitnikih, to naj bi slovenski in nemški učenjaki nekoliko bolj premišljevali, domači in ptuji grajščaki med našim narodom in po naših deželah pa naj bi nekoliko več delovali na korist pa na slavo Slovincem in Slovanom!